

Плажът на Арда край Маджарово е идеалната начална точка за rafting за начинаещи

На изток от ски рая

Източните Родопи впечатляват с дива природа и с културни хора. Съчетанието между екоразнообразие, биоземеделие и селски туризъм чертае бъдещето на региона

ЯСЕН ЛЮЦКАНОВ
СНИМКИ: АВТОРЪТ

„Изумително е, че в Европа можеш да имаш такива преживявания.“ Тази констатация звучи нормално в устата на холандски турист в Източните Родопи. Но и за българин е изумително колко различна е тази част на планината в сравнение с познатите ни ски курорти. Тук е нормална звездка костенурки да пресичат пътя, крави и коне да пасат свободно и огромни лешояди да кръс-

тосват небето.

Младият холандски екипс Фокко Еркерт за пръв път прочел за България в датско списание преди десетина години и дошъл от лобопитство. В родната си тоя е работил по проекти за естествено пашуване на едър рогат добитък. В Източните Родопи се впечатлява от застрашената от изчезване порода късорова роговско говево. По негова инициатива през 2002 г. холандската фондация АРК, за която той работи, стартира проект за опазване на биологичното разнообразие и организране на екстуризъм, финан-

сиран от холандското министерство за земеделие, природа и качество на храните. За няколко години било формирано първото **стаго, което живее целогодишно на открито**

а Фокко започнал да води групи туристи от Холандия. През 2007 г. държавните пари били спрени, но скоро се намерил друг донор – частната холандска Национална пощенска асоциация, която разпределя приходите си за екологична благотворителност.

Две години по-късно е дадено началото на по-малък проект – „Новото тракийско злато“, изпълняван от фондациите АРК и „Авалон“. Той ще работи пет години – до 2014-а, по три направления – биоразнообразие, биоземеделие и алтернативен туризъм. Проектът вече може да се похвали с гъвкави стага роговски говеда и стаго от

Ники от Рабно поле може да качи на кон и най-непохватните

Съпругата му Бети храни туристите с съдомети на сач

повищи каракански коне, с две модели биоферми, десетки сертифицирани биопродукта, мизажество подготвени проекти за къщи за гости по Програмата за развитие на селските райони и др.

Къщата на Ники и Бети в Горно поле, Община Маджарово, е добра изходна точка за обиколка на Източните Родопи. Семейство има само няколко десетки жители, но няколко се възкажат орошни стада. Ники е собственик на 500 свободно отглеждани говеда. От възците ги пазят 10 каракански овчарки. Той храни само кучетата и дори няколко крави за лични нужди. Животните са цялостно на паша в планината, продават се за ретланд и за месо. Семейството има и малко старо овце, два коня, още няколко кучета, както и четири деца. По-малките ходят боси по цяло лято, а синът Митко умее да дери животни от деветгодишен.

Ники и Бети не са прекарвали целия си живот край стадата. Той е дипломиран зооинженер в Родопи и от селото, но като младък е живял с родителите си в Никитарева, а сега обича да обикаля Италия и Испания. Тя е от Маджарово, завършила е химия. Известно време е била лаборант, после учителка. Преди години е работила по изследвания на масови храни като кренфирини и заводски алотеници и тогава решила, че не трябва да купува почти нищо от магазина. Коеято имат туристи, двамата стават в 4 и лягат, коеято компанията се умори. За залузка Бети раточва мъжици на сач, наречени съдомети, коеято сервира с домашно кисело и прясно мляко и сирене, на вечеря реке салата със заливка от

тахан и билки. През деня Ники и синът му разкажат деца и начинаещи ездачи с двете спокойни кончета, водят групи по планинските пътеки.

На два часа приятно спускане пеша по живописен маршрут е общинският център Маджарово, коеято се намира в подножието на дребен вулкан. Градчето е следващото най-малко в България след Мелик и Лъки. Нанук на целия регион тук успяват да обидят безработицата и обезлюдяването, като половината население е заето в екоуризма. Природозащитният център в Маджарово е създаден още през 1994 г. по проект на българо-швейцарската програма за защита на биологичното разнообразие. От българското дружество за защита на птиците смятават поменото с приятното в своята програма за възстановяване популацията на белоглав (египетски) лешояд и черен лешояд (картал). Екземпите събират труповете на домашни животни от околността и подхранват птиците, като същевременно водят групи туристи на фотосафари. За целта е изградено укритие в

подножието на скалите, коедето колонизата гнезди. Обикнало с неог,

лешоядите се приближават на метри

докато се хранят. Другият вариант е специално подобрена площадка на няколко километра. Оттам птиците се наблюдават с бинокла, а водачът Христо може да разказва цял ден за двата застрашени вида, коеято имат размах на крилете 2,6 метра, живеят по 80 години и правят обиколки през Франция, Турция и Израел по цялото протежение на Северна Африка и обратно през страните от Южна Европа.

Плажът на брега на Арда край Маджарово е идеалната начална точка за rafting по реката. Бързи почти няма и дбукасав маршрут с инструктор в кайка е идеален за начинаещи. Педците, коеято се разкриват по течението, са неопасни, но коеято иска да ги заснеме, е по-добре да снабди фотоапарата си с водоустойлив кайф. Нима начин да се избегне намокряването, на места има плашчини, коеято се преминават с бутане на лодката.

Белоглави (египетски) лешояди

В село Пелевун, Община Ивайловград, също се надигват скоро да приближат част от потока екоуризма. Тук впечатляват природолюбителите с десетките водове орхидеи, коеято издтият по полните наоколо. Проблемът на местните предприемачи Тодор и Мирю, както и на колежите им в Горно поле, са кредитите. Банките не приемат като гаранция техните добитък и къщи, а парите по европроекти не се изплащат забавено.

За обикналите с лудка турист-

ти в Ивайловград има лъскав хотел с външен басейн, безжичен интернет и водопадни други екстри. В града се намира вероятно последната останала таханджийница, която преработва сусам по оригинална технология. Мястото се популяризира от уста на уста и през къщата, от която се носи сладко уханье, често има опашки. Бурканче от естествата кафиба течност може да бъде купено, току-що изляло от машината. Но и тук собствениците недоволстват и са на път да се откажат от бизнеса. Проблеми с непочиности в кадарта ги лишават от субсидии за семейните ниви, засети със сусам. А от общинската управа ги търсат само когато разведжат из града свои гости.

Амбиции за развитие на екотуризъм има и Георги Шереметев, директор на ловното стопанство „Студен кладенец“, което се намира покрай едноименния язовир. Той ще пригласи туристите с терен за къмпинг край брега, където постоянно може да се видят спокойно пасящи козулти. Стопанството ще пригласи и замъкните преследвачи на трофеи с уелкамери в гората, снабдени с датчици за движение, които ще извличат своеобразно

денонощно еленско риалити

Първите три машини вече са монтирани, дарени са от русенски проерамист, който се влюбил в местната дива природа. С лодка в язовира може да се разчита на риболовни емоции, местен лесничей току-що е извадил 25-килограмов сом. Предлагаат се и турове на чаша шампанско с луксозно кружно корабче, производство на фирма от Кърджали.

В близкото село Рабово край брега на Арда се намира къщата за гости на Петко и Стефка. Техният специалист е домашният хляб от лимец (дива пшеница). Петко е работил като авиодиспечер, след като се пенсионира, се захванал с бизнесеземе и екотуризъм. Неговите ниви с лимец не дават добив колкото обикновената пшеница. По-трудно е и събирането на реколтата заради особените класове на дивата култура. Но тъй лимецът не иска и много грижа, в миналото се е използвал за прочистване на плевни.

Свещата на друг бизнесеземец от района - Касим Башаран от село Тополово, е достойна за филмиране. Казва, че на турски фамилията му значи Успехя. Преди 1990 г. той работел в цех за лимци. След това се оказал единственият в страната майстор на боя-

Специалистът на Петко и съпругата му Стефка от Рабово е домашният хляб от лимец (дива пшеница)

дисването с боя. От природни продукти може да добие около 300 различни цвята, дава гаранции, че лимците не избелват 200 години - „който иска, го го мери“. През деветдесетте години на миналия век Касим започва да изнася за Европа и за Близкия изток, печем клиентела и в САЩ. Зарява бизнеса през 1996-1997 г. заради рекета на момчета от трибулваните групировки. Но не го подновява и след отмирането им, защото „ние, българите, трябва да изгнем заедно един чубал сол, докато си поварваме“. Но

Холандският еколог Фоко Ерхарт е влюбен в Източните Родопи, очарована е и всяка следваща група от роднината му

славата му вече се е разнесла по цял свят

и сега постоянно го канят в чужбина да обучава майстори в тънкостиите на занаята. Последното му такова пътуване е било в Китай за два месеца. Модерната биоферма на Касим не използва синтетични препарати, а оборски тор, преработен от кафеи червей. Полученият компост бил в пъти по-ефективен и от най-силните химикали, фермата даже си навликла беля, защото трябва в лозята избула прекалено много.

Много от 32-мата бизнесеземци в района обаче са на път да вгизват ръце, защото още не са получили нито лев евросубсидии по мърката, разкрита в началото на 2009 г. Включително и депутатът от ДПС Поняй Сербест, който има черешова градина край близкото село Сивен, Община Стамболово.

Димо Караболков от Поповец е първенец горделив, за да се оплаква. Предпочита да се похваля с уникалната технология, която е въвел в своите 50 декара експлоатация. Той обработва със специална машина, която смела избулата трева заедно с пълък слой от почвата. Така едновременно се премахва растението на нови плевни и се получава естествено натопяване. Къщата му е пълна с предмети от началото на века, скоро тук ще бъдат оборудвани стаи за гости. На стената висят старинна пушка, в ъгъла е подпряна фюберка, а истинското оръжие е заключено в касата, „защото сме единствените на село“... **ИИ**